ten slotte één zoo'n avond? Maar Lemke komt in den kring niet meer terug. Van grondig onderzoek blijkt bij den hulpprediker voor en na nergens iets. Wel hooren we nog in het boek van een paar bekeeringen, maar die willen niet recht dóórzetten. Later vertelt de schrijver heel in het kort, dat Lemke met den leider van de groep een twistgesprek heeft gehad en ook Lien de Regt, de bekeerde dokteres, wendt zich ten slotte van de groep af.

Ik kan me voorstellen, dat zoowel voorstanders als tegenstanders van de groepsbeweging met deze wonderlijke bewijsvoering weinig in hun schik zullen zijn. Lemke loopt even warm, wil dan het laatste woord hebben en laat den boel verder „zwaaien". Want juist omdat het hoofdstuk zoo uitvoerig is, wekt het verwachtingen op een meer breede behandeling van de kwestie.

Zoo móét men het wel bezien, indien men den roman als brochure leest. Leest men hem echter als roman„ dan komt de zaak eenigszins anders te staan. Maar daarover straks. We gaan eerst nog even voort met het boek opzettelijk verkeerd te lezen. En dan wordt het steeds wonderlijker. Want behalve de z.g. Oxfordbeweging worden nog, zooals ik reeds zei, verschillende andere onderwerpen in Risseeuws boek aangesneden. Dat is op zichzelf al een beetje vreemd. De meest elementaire eisch bij de behandeling van een zeker thema is toch wel, dat men zich aan dat thema houdt. Dat doet Risseeuw niet. Hij heeft het ook nog over het werkloosheidsvraagstuk, over het instituut van hulpprediker, over de verhouding van dominees en ouderlingen tot de gemeente, over diaconale voorzorg en over sexueelen nood bij jonge menschen. Het lijkt wel (we gaan nog steeds voort het boek opzettelijk verkeerd te lezen), of er een zestal brochures over verschillende onderwerpen door elkaar zijn ingebonden, om zoo als roman op onze tafel te worden neergelegd. Nu zijn we wel gedwongen de velletjes, bij wijze van spreken, los te tornen, uit te zoeken en opnieuw in te binden...

Hier dan de brochure over sociale voorzorg. De schrijver prijst deze voorzorg in de kerkelijke gemeente aan als een middel om ellende te voorkomen, om slapende krachten wakker te schudden en om menschen, die vreemd langs elkaar heenleefden, bij elkander te brengen. Tamelijk uitvoerig, en met kennelijke voorliefde voor het onderwerp, vertelt Risseeuw ons, hoe het plan bij Lemke opkomt tijdens een fietstocht met werklooze jongens, hoe het wordt voorbereid, hoe het op den kerkeraad en in een gemeentevergadering wordt behandeld en ten slotte hoe het, trots tegenwerking en misverstand, tot uitvoering komt. En als de hulpprediker aan het eind van het boek uit de gemeente vertrekt, neemt een van de predikanten het werk van Lemke over. Zoo redt de auteur het voor mislukking en toont daarmee opnieuw, hoezeer dit plan de liefde van zijn hart heeft.

Maar nu de bewijskracht van dit alles. Wordt die niet aanstonds hierdoor verzwakt, dat de auteur er een jongen, idealistischen kerel zijn schouders onder doet zetten, wel geen krachtfiguur, maar toch iemand, die weet wat hij wil; een jongen man van even in de dertig, die innemende manieren heeft en juist die medewerkers aan zich weet te verbinden, die noodig zijn? Zou er niet veel meer bewezen zijn, zegt de brochurelezer, indien er nog wat meer aan leider en helpers had gehaperd en indien het dan tóch had gemarcheerd? En wat bewijst het welslagen gedurende den tijd van een jaar voor een reeks van jaren? En wat bewijst één gemeente voor alle gemeenten? Wie over sociale voorzorg wil meepraten, moet niet komen met gegevens van één kerk, maar van minstens tien. Hij moet komen met feiten, cijfers, statistieken, niet over den tijd van een jaar, maar van vele jaren. En kan dat niet, dan moeten de gegevens uitvoeriger worden voorgediend. De stem is sympathiek, maar de bewijsvoering zwak, zegt de brochure-lezer.

(Slot in 't volgend nummer.)

C. RIJNSDORP.

UIT DE HISTORIE

Twee proefschriften.

Op 23 April j.l. vonden aan de Vrije Universiteit een tweetal promoties plaats op één dag.

Op zichzelf is dit niet zoo merkwaardig. Maar iets anders wordt het, wanneer men weet dat beide promovendi hun keuze hadden gevestigd op een historisch onderwerp.

De litteraire faculteit van de V. U. is zoo oud als de universiteit zelf. Maar aanvankelijk, in de dagen van Prof. Woltjer Sr., was zij vrijwel uitsluitend beperkt tot de opleiding van classici. Pas omstreeks 1920 werd zij ook ingericht voor de studie van geschiedenis en Nederlandsche taal en letterkunde. Het aantal studenten van deze afdeeling is steeds beperkt geweest. En nu in dezen tijd van versobering op onderwijsgebied het perspectief voor a.s. leeraren zooveel slechter is geworden is dat aantal nog geslonken. Begrijpelijk, maar jammer! En de vraag dringt zich op, of ieder wien het aangaat (en dat is tenslotte elk meelevend Calvinist), wel voldoende overtuigd is van het belang van principiëel hooger onderwijs, ook op dit terrein.

Maar hoe dit ook zij, het wetenschappelijk bedrijf staat intusschen niet stil. En zoo verschenen dan nu, na de litteraire dissertatie van Dr J. Karsemeyer over Jeremias de Decker en de historische van Dr W. J. Goslinga over de rechten van den mensch en burger in Nederland, twee proefschriften over geschiedenis terzelfdertijd.

Dr A. de Fouw, directeur van de Geref. Kweekschool te Amsterdam, noemde zijn studie „Philips van Kleef. Een bijdrage tot de kennis van zijn leven en karakter". Terwijl Dr A. G. van Opstal, leeraar aan het Chr. Lyceum te Harderwijk, schreef over „André Rivet. Een invloedrijk Hugenoot aan het hof van Frederik Hendrik".

Uit den aard der zaak zijn dergelijke wetenschappelijke publicaties niet bestemd voor een breeden lezerskring. In de eerste plaats richten zij zich tot de vakgenooten, ook al zijn het, gelijk in deze gevallen, boeken, die elke ontwikkelde en in geschiedenis belang stellende leek met genoegen zal lezen.

Wanneer ik hier niettemin iets van deze proefschriften ga zeggen, doe ik dat vooral omdat zij geschreven zijn door leerlingen van de Vrije Universiteit, die immers ons aller belangstelling en liefde heeft.

* * *

Wie was Philips van Kleef?

Misschien dat deze of gene zich vaag herinnert, dien naam al eens eerder te zijn tegengekomen. Maar ik maak mij sterk, dat hoogstens één op de honderd lezers hem thuis zal kunnen brengen.

Philips van Kleef was een Zuid-Nederlandsch edelman van hooge geboorte. Het culminatiepunt van zijn leven viel in het jaar 1488. Opstandige Vlamingen hadden toen Maximiliaan van Oostenrijk, regent voor Filips den Schoone, den minderjarigen landsheer van de Nederlandsche gewesten, gevangen gezet. Hij kwam pas vrij na vele beloften, en nadat een gijzelaar zijn plaats had ingenomen. Dat was Philips van Kleef.

Eenmaal in vrijheid, verbrak Maximiliaan de bezworen beloften, en nu stelde Philips van Kleef zich aan het hoofd van den opstand. Jarenlang heeft hij verbitterd gevochten, tot hij tenslotte het hoofd in den schoot moest leggen.

Wat waren zijn motieven? Eerzucht, zegt de een. Trouw aan zijn woord, meent de ander. Een derde ziet in hem een voorlooper van Willem van Oranje, leider van het nationaal verzet tegen de anti-nationale politiek der Habsburgers.

Wat de zaak nog meer ingewikkeld maakt, is, dat de berichten, die ons over Philips van Kleef ten dienste staan, grootendeels partijdig, verward of hoogst onnauwkeurig zijn. Zij waren oorzaak, dat we ons tot nog toe geen al te duidelijk beeld van hem konden vormen en dat zijn reputatie niet al te gunstig was. Trouwens, heel die tijd van het einde der 15e eeuw is door het historisch onderzoek doorgaans stiefmoederlijk behandeld. En toch is dat juist de periode, waarin de eenheid van de Nederlandsche gewesten aan 't groeien gaat en een soort nationaal besef ontstaat. Bovendien komen zij dan in aanraking met het huis Habsburg, wat voor ons land verstrekkende gevolgen heeft gehad, o.a. wat betreft de kerkhervorming.

Met veel scherpzinnigheid en energie heeft nu Dr de Fouw al die tegenstrijdige en verwarde berichten stuk voor stuk onderzocht en beoordeeld, en er nieuwe gegevens aan toe gevoegd op grond van archiefstudie. Zoo was hij in staat, een afgerond beeld te teekenen van zijn held. Ik gebruik dit laatste woord met opzet. Want zijn onpartijdig onderzoek beteekent tevens een volledige rehabilitatie van Philips van Kleef, een daad van historische rechtvaardigheid.

Ook de verdere, vaak zeer interessante loopbaan van dezen Bourgondischen grandseigneur heeft Dr de Fouw minutieus nagegaan en uitvoerig medegedeeld. Zoo werd zijn werk een toonbeeld van historisch onderzoek, dat het praedicaat „cum laude", er aan toegekend, volkomen verdient.

* * *

André Rivet, of, met zijn verlatiniseerden naam, Andreas Rivetus, is in onze vaderlandsche kerkgeschiedenis een bekende figuur. Van 1620 tot 1632 is deze Fransche predikant hoogleeraar geweest in de theologie te Leiden, toen daar na de verwijdering van de Arminianen enkele onverdacht Calvinistische professoren benoemd moesten worden. Aan zijn theologische werkzaamheid heeft enkele jaren geleden Dr Honders een dissertatie gewijd. Maar ook op ander gebied heeft Rivet een rol gespeeld. Daarover nu handelt het proefschrift van Dr van Opstal.

Met name heeft deze Hugenoot in relatie gestaan tot de stadhouderlijke familie. Negen jaar lang bekleedde hij den vertrouwenspost van gouverneur van den lateren stadhouder Willem II. Na de beëindiging van deze taak vatte hij zijn inzichten over de beste wijze van prinselijk onderricht samen in een „Instruction du Prince Chrestien". Een Calvinistische vorstenspiegel dus, al was hij, gelijk Dr van Opstal overtuigend aantoont, in vele opzichten bewerkt naar een Fransch model. (Tusschen haakjes: zou het niet loonend zijn geweest, indien de schrijver ook aan de verschillen tusschen Rivets geschrift en zijn Roomsch voorbeeld aandacht had besteed? M.a.w. waarin bestond het specifiek-Calvinistisch element van de „Instruction"?)

Maar ook na 1640 bleef Rivet in dienst van Frederik Hendrik. Dank zij zijn uitgebreide correspondentie met en uitstekende reputatie bij buitenlandsche geloofsgenooten in Frankrijk en Engeland, kon hij optreden als vertrouwensman en tusschenpersoon bij politieke onderhandelingen. Calvinist in merg en been, hoewel minder twistziek dan vele van zijn mede-theologanten, verzuimde hij niet, om daarbij telkens weer op de bres te springen voor de belangen van de Fransche kerken en predikanten, wier positie in hun vaderland steeds meer bedreigd werd.

Van dit alles geeft Dr van Opstal uitvoerig verslag, steunend op grootendeels onuitgegeven bescheiden, zoowel uit Nederlandsche als buitenlandsche archieven. Aldus levert zijn werk, al brengt het niet zooveel nieuwe dingen aan het licht als dat van Dr de Fouw, een belangwekkende bijdrage tot onze kennis van dezen 17e-eeuwschen theoloog, die, gelijk de schrijver terecht doet opmerken, „een man van aanzien en gewicht is geweest in zijn tijd en... op allerlei gebied, zij het ook vaak achter de schermen, zijn invloed deed gelden."

Met deze beide proefschriften leggen zoowel de schrijvers als hun promotor Prof. Van Schelven en de Vrije Universiteit eer in.

H. SMITSKAMP.

MUZIKALE KRONIEK

De strijd rond het „Ghebruik en Onghebruik van 't Orghel". [1])

I.

Zaterdag 13 September 1634 wachtte David van Boxtel, theologisch student, van 's morgens 10—12 en 's middags 2—4 uur, een ieder die lust gevoelde, onder het voorzitterschap van hoogleeraar Voet, met hem als „respondens" te disputeeren. (Zie een afbeelding van Voetius' collegezaal bij Dr J. A. Cramer: De theologische faculteit te Utrecht ten tijde van Voetius p. 14.)

De bedoeling van Voetius met deze alras beroemde tournooien was de Gereformeerde religie te verdedigen, en aan te vallen al wat door Roomschen, Libertijnen en Remonstranten werd geleerd. Bovenal „tot roem van God en de Goddelijke Waarheid, tot groei van onze zeer heerlijke religie en van dit nieuwe gymnasium". (A. C. Duker: Gisb. Voetius, Dl 2 p. 9; J. A. Cramer a.w. p. 15. Zie nog Dr A. Eekhof: De Theol. faculteit te Leiden in de 17e eeuw p. 32*.)

Voor dezen eersten kamp had hij niet minder dan 23 stellingen opgegeven. Wij zouden buiten ons boekje gaan als we bij alle gingen vertoeven. Ons interesseert alleen de achtste der „corollaria ecclesiastica" bij de stellingen gevoegd, luidend: „De orgelmuziek is geen deel noch toevoegsel van de openbare eeredienst". Dit werd maar niet twistziek geworpen tusschen de andere „franje der kerk", zooals Kist in z'n waardevolle studie over Het Kerk. Orgelgebruik voorn. in Nederland — Archief Kerk. Gesch. dl X p. 256 opmerkt. Hier is trouw aan Calvijns beginsel, dat na reformatie de kerk naar nieuwe reformatie heeft te staan. Zoo hebben wij haar o.m. te zien als een duidelijke — wijl reformatorische — roepstem tot allen die orgelspel voor en na den dienst, als deel van de godsdienstoefening zagen.

Alweer 53 jaar was het geleden dat de Nat. Synode van Middelburg op de particuliere vraag, „offt het ghebruick der Orghelen in de tempelen te houden zij?"; had geantwoord: „Het wort niet voor ghoet gehouden; insonderheyt voer die predicatie. Daerom die Dienaers arbeyden sullen, dat dselve, ghelijck het eenen tijt lanck geduldet wort mitten aldereersten afgestelt worden". (Acta v. d. Ned. Synoden der 16e eeuw: F. L. Rutgers p. 409.) Men wist het niet en geen kerkbode vertelde er van, hoe in Arnhem de Predikanten, trouw aan het synodale besluit, een uitvoerig request indienden bij „den Ersamen en Wijsen Rhaet der Stad", dat zij daarin aandrongen in deze hoeg bedroeffden en periclosen tijden op afschaffing van dit frudenspill, om reden in de Apostolische Kerken evenals in de Gereformeerde Kerken van het geheele koninkrijk Schotland, Engeland, eveneens in de Geref. Kerken van Frankrijk, Zwitserland, de Phaltz, bij de Waldensen, te Genève en in andere streken, geen orgels of muziek werd gebruikt, uit oorzaak dat in het Nieuwe Testament geen bevel daartoe werd gevonden en het niet stichtelijk werd

1) Referaat gehouden op den Orgeldag voor Nederl. Orgelkunst en -historie, 8 Aug. 1934, in de Groote kerk te Zwolle.

gehouden. (G. v. Hasselt's Arnhemsche Oudheden deel 3 Hoofdstuk C — Kerken Orgel.)

Uit het antwoord van Arnhems Magistraat had men kunnen weten, dat hij het orgelspel niet als kerkelijke, maar als burgerlijke zaak beschouwde. De dienaren mochten al arbeiden dat het met den aldereersten afgesteld worde, maar meestal was hun pogen zonder resultaat. De Magistraat werkte niet mee. Nog in zijn predikantstijd had Voetius ook in die richting gewerkt, het mocht niet baten. De overheid behoudt zich het recht voor naar eigen goeddunken te beslissen. (Zie Voetius' klacht Polit. Eccles. dl 1, p. 598.)

Het is geen rigoureus drijven als deze ambtsdragers strijden voor een gezuiverden kerkdienst. Zij schrijven zelf, dat de Geest Gods beschrijvend de stukken van den dienst in het N. T. meldt: de prediking van het Woord, het gebruik van de H. Sacramenten, de oefening van de Christelijke discipline — en geen orgels of muziek. Daarom behooren wij geen stukken meer daartoe te doen.

Want op historische gronden is nooit vol te houden: „dat deze godsdienstige denkwijze tot hoogen ernst gestemd, er licht toe overhelde om in de gewone oefeningen der wereldsche Toonkunst iets zondigs, althans iets ligtzinnigs aan te treffen, en daarom het bijwonen van een gewoon concert, en zelfs het hanteeren van een gewoon muziekinstrument, niet slechts aan een predikant, maar aan elk gemoedelijk lidmaat, of te verbieden, of ten minste ten kwade te duiden". (Kist a.w. p. 252.) Evenals Busken Huets beruchte eenzijdigheid: „Met de heerschappij van het kalvinisme kwam de oorlogsverklaring aan alle muzikale vormen zonder onderscheid, op het psalmgezang na", zoomaar weer verwerkt in de oratie van Prof. Smijers in 1930, vergezeld van een afkeuring over de z.g. anti-kunsthouding van Voetius, bij zijn reformeeren van het „poppen-ding" te Den Bosch. (Nederl. Muziekgeschiedenis. Dr A. Smijers, p. 6, 7.) Zoo ook heeft slot noch val de bewering in de nieuwste Winkler Prins: — welke, verjongd en hervormd, in de kultureele ontwikkeling van den geheelen Nederlandschen stam wederom hare taak moge vervullen van een onpartijdige bron voor nuttige leering (aldus de Hoofdredacteur Prof. Dr J. de Vries in het Voorbericht) — „ofschoon tegenwoordige calvinisten dat hebben ontkend, valt het toch moeilijk te loochenen dat het calvinisme, in zijn afkeer van het wereldsche, ook afwerend stond tegenover de kunst" (a.w. dl. 4 p. 497). In het artikel over Calvijn maakt men u aan het lachen, als het niet zoo droef was: „overtuigd (Calvijn, S. Z.) dat in deze verdorven wereld Gods kinderen lach en lied schuwen moeten." . . (a.w. p. 500).

De worsteling der gereformeerden ging alleen tegen tooneel, dans of lied voor zoover deze niet werden gecultiveerd doch gedegenereerd in hunne levensuitingen.

„Wir wollen uns an die Tatsachen halten. Dasz die Reformation keinen Sinn für Kunst gehabt habe, ist ein Unsinn, dem heute wohl niemand mehr beipflichtet." (Dr Fried. Buchholz in 1928. Protestantismus und Kunst im Sechzehnten Jahrhunderts.)

Neem het leven van Voetius:

Als schooljongen wordt de zangkunst bij meester Franco Odolphi beoefend (A. C. Duker a.w. dl 1 p. 107/108), hetgeen hem later in zijn eerste gemeente te Vlijmen tevens in staat stelt de taak van voorzanger te vervullen (A. C. Duker a.w. dl 1 p. 150 nt 1.). En terwijl in Leiden dat z.g. kunstvijandige Calvinisme hem leert hoe hij de kerk te gelooven en te beschutten heeft tegen alle wind van leer, laat het hem en z'n medestudenten stichtelijke liederen instudeeren, met name de psalmen van J. Pz. Sweelinck, Voetken schrijft het later zelf. (A. C. Duker a.w. p. 107 nt. 3.) Ook geeft het gereformeerde leven hem de vrijheid, en van zijn superieuren komt het noodige geld, om cither, fluit en orgel te leeren spelen. (A. C. Duker a.w. p. 108 nt. 4.) En het behoedt hem en alle studenten voor later, tot het spelen van een rol in de cultuur onbekwaam te zijn, door muziekboeken alleen met kennis en toelating van den hospitium-vader in hun bezit te laten. Opdat alle ontucht en lichtveerdigheyt, voor zoo veel mogelijk is, mach werden gemijt ende verhoet. (A. C. Duker a.w. p. 107 nt. 3.)

Zoo vinden wij hem 26 Augustus 1611 met Remonstranten en Magistraatspersonen in zijn standplaats Heusden ten huize van Adriaan Jorissen, waard „in de Hollandsche tuin". De opdracht die deze luyden, die de const van musicq verstonden, hebben uit te voeren, is een concept te maken van de organe in wat voege ende maniere tselve best diende gestelt ende te spreecken op der registern. (A. C. Duker, a.w. p. 146 nt. 4.) Geen wonder dat Voetius genoodigd was. Hij gaf toch hetzij gemeenschappelijk, hetzij afzonderlijk les o.a. in muziek. (A. C. Duker a.w. p. 373.)

Het is dus in Voetius' leven niet cultuur-haat en mijding wat de klok slaat (zie nog het verderop te vermelden advies van de Theologische Faculteit te Utrecht).

Van predikant te Heusden tot hoogleeraar in Utrecht benoemd heeft hij niettemin op zijn program staan, de stelling over het burgerlijk, niet kerkelijk ongebruik van het orgel. Maar daarmee wordt de strijd heviger, ten leste leidend tot orgelgebruik, zij het dan op een wijze waarvan hij toen nog niet droomen kon.

Er verschijnt een anoniem geschrift, dat van den Haagschen predikant Batelier bleek te zijn. Hierin werd al het werk door Voetius aangevangen, verklaard als vertoon aan Utrechts Magistraat en de Stichtsche predikanten welk een universeel ontwikkeld man, scherpzinnig voorvechter van Calvijns dogmatiek kort geleden aan hun jeugdige instelling was verbonden. De stelling over het orgel verklaarde Batelier als een nuttelooze en ijdele twistvraag. Binnen drie maanden had Voetius zijn verweerschrift gereed. Hij daagde den schrijver uit, als man van karakter uit den schuilhoek der anonimiteit te treden en had hem wel scherp geproefd als sociniaansch Remonstrant, vijandig aan de Gereformeerde Kerk. Bateliers hautain beweren over zijn orgelstelling beantwoordde hij met: „Het is geen onnutte ijdelheid om lucht te geven aan het geschil tusschen ons en de pauselijken en wel zulk een geschilpunt dat betrekking heeft op de praxis en de eeredienst". (Voetius a.w. p. 592.) Na te hebben verwezen naar andere scribenten citeert hij uit Rivets prolg. in Psalmorum: Over de orgelmuziek is getwijfeld, eertijds en ook in dezen tijd is het een geschilpunt of zij in de kerk moet worden gebruikt of vernieuwd. Voetius' conclusie is tenslotte: Gij ziet reeds het nut van onze kwestie. Het dagelijksch gedruisch van de orgels in onze kerken vermaant ons dat het volk nauwkeurig deze voorzichtigheid moet worden ingeprent, opdat ze niet meenen dat de orgelist een kerkelijk dienaar is of dat het geklank der orgels een stuk van den eeredienst is, zooals sommige minder ontwikkelden gemakkelijk met het Pausdom van meening zijn. (Voetius a.w. p. 592.) Dat, tusschen twee haakjes, Batelier hier niet namens het Remonstrantisme sprak, blijkt wel uit een schrijven van Uitenbogaard. Diens broeders en vrienden in den Heere te Rotterdam, hebben geld bijeen voor een orgel in den eeredienst, teneinde stuer te geven aan 't gezang der psalmen en de verwecking van devotie. Zij vragen den leider advies. Zoodra deze hun schrijven leest, wordt hem indachtig Jacobus 5:13 ,en 1 Cor. 12. Daarom stelt hij de vraag: is ons lichaam in lijden om ons te vermanen tot bidden, of in zulken staat dat wij reden hebben om orgelen op te rechten, om daar op te spelen? De tijd is niet gunstig en wat zullen de Contra-Remonstranten zeggen? Daarom verzoekt hij de vrienden, dat, in zijn oogen, overdadich, ijdel, onnut, periculoos, ontijdig en argerlick orgel uit de zinnen te zetten. Hij bidt er om, want hij houdt een orgel in de vergadering voor onstichtelijk. Veranderd is hij wel als men hem later Huygens' boekje voorleest, maar zijn adjectieven voor het orgel geven duidelijk aan hoe bij vele ouderen dit instrument in discrediet stond. (Kroniek van het Hist. Genootschap 4e Jrg. 1848 pag. 255; S. v. Milligen De Kerkzang p. 116/117.)

Zaandam. S. ZWART.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Iets over het Rassenvraagstuk in onzen tijd.

Het is geen gemakkelijke taak, om iets over het rassenvraagstuk te zeggen, omdat dit er een is van een zeer gecompliceerd karakter.

Dat we onze aandacht aan dit vraagstuk wijden, vindt zijn oorzaak in verschillende omstandigheden. In de eerste plaats heeft iedere koloniale mogendheid met het rassenprobleem te maken, omdat ze onder haar onderdanen in de koloniën menschen aantreft, die tot een ander ras behooren, dan de bewoners van het moederland.

In de tweede plaats hebben onze Oosterburen met hun eenzijdig naar voren schuiven van het Arische ras, onze aandacht op dit vraagstuk bepaald en doen ze ons deze vraag stellen: Is het juist, heeft het zekeren grond, dat men het ras als zoodanig (i.c. het Arische) de superioriteit toekent? Wat is het ras eigenlijk? Bij ons blanken is er over het algemeen nog een zekere onbewustheid omtrent ons eigen ras. Heel anders is dit b.v. bij de negers, die, na een tijd van bittere onderdrukking, tot ontwaking gekomen, wel terdege weten, wat het ras is. Hier spreekt de roep van het bloed een duidelijke taal. Toch moeten we ons eenige beperking opleggen. Want men kan het rassenvraagstuk van zooveel kanten benaderen, dat het ondoenlijk is, het geheel te overzien. Ds Bergema zegt in een artikel in A.R. Staatkunde 1935 (3e kwartaal) dat het een biologische, een politieke, sociale, economische, psychologische, cultuur-historische, linguistische, ethische, paedagogische en theologische zijde heeft. Voorwaar keus genoeg. De vraag, wat het ras is, moet eerst opgelost worden, want het is met het ras eigenaardig gesteld. Het is heel moeilijk de grens tusschen de verschillende rassen duidelijk aan te geven. Er ligt bijv. tusschen het blanke en het zwarte ras een groote groep van tusschenvormen, die noch tot de eene, noch geheel tot de andere groep behooren. En toch is er een blank ras en een zwart ras. Volgens de definitie uit Chr. Encycl. (Kok, Kampen) zijn de rassen groepen der menschheid, die dezelfde lichamelijke kenmerken hebben en deze erfelijk bezitten. Het begrip ras duidt dus een anthropologische verwantschapsgroep aan, een eenheid van menschen. Een ras is dus anders dan een volk. Een volk is een menschengroep met dezelfde taal en beschaving, in het begrip volk zit de idee van gelijke cultuur en historie. Hierdoor valt een ras uiteen in volken van verschillende beschavingshoogte.

Nu moeten we op grond van de Schrift uitgaan van de eenheid van het menschelijk geslacht. Wanneer Paulus, staande op den Areopagus, te Athene het uitspreekt, dat God uit éénen bloede het gansche geslacht der menschen heeft gemaakt (Hand. 17:26) dan doelt hij op die onontkoombare eenheid van het menschelijk geslacht, zonder evenwel het rasverschil te ontkennen.

Twee vragen moeten we beantwoorden. In welke rassen wordt het menschelijk geslacht verdeeld en hoe zijn die menschenrassen ontstaan? Ik noemde daareven de definitie uit de Chr. Encyclopaedie. Dat wil niet zeggen, dat deze definitie afdoend is en allen bevredigt. Ds Bergema zegt in genoemd artikel, dat een allen bevredigende definitie van het begrip „ras" nog niet is gevonden.

Dit blijkt ook hieruit, dat er zeer vele classificaties zijn en het verwondert, gezien de moeilijkheid om precies aan te geven, welke eigenschappen een bepaald ras typeeren, dan ook niet, dat de uniformiteit ten aanzien van de rassenindeeling, die op de definiëering der rasverschillen berust, ten eenenmale ontbreekt. Zoo hebben we de indeeling van Bernier (1672) die 4 rassen onderscheidt: blanke Europeanen, zwarte Afrikanen, gele Aziaten en Noord-Laplanders.

Linnaeus onderscheidde: Europeanen, Aziaten, Amerikanen en Afrikanen. De meest verspreide is die van Blumenbach: Hij verdeelde in: Kaukasisch, Mongoolsch, Aethiopisch, Amerikaansch en Maleisch ras.

Bijna al deze indeelingen gaan uit van één overwegend raskenmerk. 't Zij in den haarvorm of huidskleur, vorm en kleur der oogen of stand der tanden, 't zij naar den schedelvorm. De eerste die hiermee brak was Deniker, die, uitgaande van den haarvorm, een indeeling maakte op grond van een complex van eigenschappen, waarin al de genoemde waren verwerkt. Hij komt tot 6 hoofdgroepen met talrijke onderverdeelingen, tot een totaal van 29 rassen. De vraag blijft echter, in hoeverre de bestaande verschillen erfelijk zijn. De meeste anthropologen onderscheiden tusschen een phaenotype (dat zijn die eigenschappen, die aan verandering, b.v. door klimaat en sociale omstandigheden onderhevig zijn) en een genotype (de combinatie van de onveranderlijke oorspronkelijke erfelijke factoren, die natuurlijk van belang zijn voor de ontwikkeling en voortbouw van het ras).

Ik kan verder op deze erfelijkheidskwesties hier niet ingaan, omdat ze ons veel te ver zouden voeren.

De tweede vraag, die ons bezighoudt, hoe n.l. de rassen ontstaan zijn, is zeer moeilijk te beantwoorden. De meest algemeene meening hieromtrent is, dat vooropgesteld moet worden, dat deze vraag onoplosbaar is. (Zie de conclusies van Ds Bergema op blz. 385 e.v. van reeds genoemd artikel in A. R. Staatkunde.)

Uitgaande van de eenheid van het menschelijk geslacht in Adam, moeten we, waar er na den zondvloed, in de drie zonen van Noach, drie geslachten zijn, die de aarde bevolken, aannemen dat in die drie geslachten al de volheid van het menschelijk geslacht aanwezig was. Dat was ook wel bij Adam reeds zoo. Want Adam was niet alleen ons foederaal hoofd, maar ook was in hem, als eerste mensch, geheel de menschheid begrepen. Bij Noachs geslacht hebben we de eerste duidelijk aangegeven splitsing. Hierbij, bij wijze van opmerking, kan even gesproken worden over de meening van sommigen, dat het geslacht van Cham (inzonderheid de negers) hun zwarte huidskleur te danken hebben aan de vervloeking over Kanaän door Noach. (Gen. 9:25.) Reeds een nauwkeurige lezing van de geboorten van Noachs zonen in Gen. 10, wijst er ons op, dat deze meening niet houdbaar is, daar b.v. Kanaän, Chams vierde zoon (volgens Gen. 10:6), toch niet zwart is. Overigens wil het mij voorkomen dat het niet aan ons staat, wanneer God dit Zelf niet doet, een bepaalden vloek of zegen zoo te concretiseeren, dat wij de gevolgen van dien vloek in bepaalde kenmerken gaan aanwijzen. Wij moeten verder aannemen, dat bij de verspreiding der menschheid over de aarde, milieu, klimaat en selectie van eigenschappen, veel invloed gehad hebben tot het fixeeren van bepaalde kenmerken. Terwijl we tevens vast moeten houden, dat niet de selectie, maar beter de electie, de verkiezing, een groote rol heeft gespeeld. Het is toch wel niet voor tegenspraak vatbaar, dat Gods wijs bestel, bij de vermenigvuldiging der menschen over de aarde, aan verschillende rassen verschillende kwaliteiten en begaafdheden en daarmee samenhangend, een verschillende beschavingshoogte heeft gegeven. Grond van al de onderlinge verschillen, is hetzelfde algemeen menschelijke complex van geestelijke en zedelijke beginselen, die de mensch,